

የጥገና ጥራት ማረጋገጫ ብእር

ጉዳይ ልጅ

ሰለተሰፋዬ ገብረ አብ ሸጋ ያማርኛ ቋንቋ ብእርተኝነት እንዳዲስ እዚህ ላይ አላነሳም። በጣም ብዙ ብዙ ተቺዎችና አስተያየት አንጓጃች በቁጥራቸው መጠን ብለውታል። ደራሲው ተሰፋዬና የፕሮፓጋንዳ መጣጥፍ ጣፊው ተሰፋዬም የብእር ውበት ለዛቸው አንድ ነው። ልዩነታቸው ከዘላቂው የፈጠራ ሥነ ጽሁፍ ሰብእናና ካላፊው ከረጋፊው የፕሮፓጋንዳ ሰውነት ላይ ብቻ ነው።

ተሰፋዬ ሸጋ ብእሩን ለፕሮፓጋንዳ ሥራ ባርነት ከሚያውለው ይልቅ ለዘላቂው ሕያው የደራሲነት የሕይወት ጥሪ ቢሰዋው እንደሚሻል ሳይረፍድበት የነቃ አራዳ ነው። ቤልጅግ አሊ የተባሉ ጸሃፊ በቅርብ ቀን ለንባብ ባበቁት ደህና መጣጥፋቸው ላይ “ምነው ተሰፋዬ ተሰፋዬ ብቻ በዛ? እሱ ብቻ ነውን ደ ባማርኛ ጥኡም ጥሁፍ ያቀረበ? የፕሮፌሰር ጌታቸው ኃይሌን የሕይወት ማስታወሻ ያየ ይለም እንዴ?” እያሉ ትክን ብለው የተመናመነውን የኛኑ አንባቢ አምባ በጥያቄ አፋጠውታል። ምንም እንኳን የተሰፋዬን ያሁኑን ሥራ “የደራሲው ማስታወሻ”ን ላለማንበብ የራሳቸውን ምክንያት ቢሰጡም፤ እንደሚሆነው ትጉህ አንባቢና አስተያየት ሰጪ ሁሉ በተቃራኒው ቢቆሙ ኖሮ ይበልጥ ተጠቃሚ ይሆኑ ነበር እላለሁ። ተደራሲዎቻቸውም ይበልጥ ከነአምንክዮዋዊ ምክንያታቸው ልባቸውን በርግደው ይቀበሏቸው ነበር እላለሁ። ምክንያቱም ጸሃፊው ከተቺዋቸው ሳያነሱ የሚተቺ ሰዎችና ከኒያ ወያኒ የቅርብ ጎረቤታቸው ቢያንስ ቢያንስ ራቅ ብለው መቆማቸውን ያረጋግጡልን ነበር።

አንድ ተጨማሪ እውነታቸውን ግን ልንይዘላቸው ይገባል። የጠቀሱት የፕሮፌሰር ጌታቸው ኃይሌ ሥራ ላብነትነት የሚወሰድና እጅጉን መነበብ ያለበት የበንተሱ አጻጻፍ ብልሃት ማስተማሪያ ነው። ይህን የሳቸውን መጽሃፍ አንብቦ የጨረሰ ማንኛውም ትሁት አንባቢ፤ በማግስቲው የራሱን የሕይወት ታሪክ ለመጻፍ ብእርና ደብተር ማዘጋጀቱ አይቀሬ ነው። ባጭሩ ደህና ገድል ያላቸውን ብዙ ሰዎች፤ አንደት የራሳቸውን የሕይወት ታሪክ በራሳቸው መንገድ መጻፍ እንደሚችሉ አቅጣጫ ጠቋሚ ነው። ፕሮፌሰር እውነትም አባት መምህር፤ አባት የኔታ መሆናቸውን አሳይተውናል።

ምንም ይሁን ምን አንድ አነጋጋሪ የብእር ሥራ ተነሳና ተበራይቶ ፋይዳው በያንጣሩ እየነጠረ ቢቀርብ፤ ለራሱም ሆነ ለሌሎች አብነትነቱ ዋጋ አለው። የኛ ችግር ትናንትም ሆነ ዛሬ (የነገን አናውቅም) ሳናነብ ሳንፈትሸው አንድ ደራሲ የደከመበትን ሥራውን እየዘሩ ባሉባልታ ማብጠልጠል ነው። ቤልጅግ ያሉት ከስልክ ማውጫ በላይ በቤቱ የመጸህፍት ዘር ያልተዘራበትን ጉረኛ ዲያሰፖረኛ ፊት ለፊት ማሳፈር እጅግ አስፈላጊ ነው። የንባብ ባህሉን ባዳበረ ህብረተሰብ ውስጥ እየኖርንም እንደመጽሃፍ ማንበብ የመሳሰሉ መልካም ባህሎችን ለማዳበር አለመቻላችን መረገም ነው። እናም ተሰፋዬ ምንም ይጻፍ ምን የሚነበብ ደራሲ ነው። ተነሳም እንደየተደርሷችን ልንተቸው፤ ልንወደው ያለያም ልንጠላው መብት ያለን ነጻዎች ነን።

የተሰፋዬን ሥራዎች አብዛኞቹን ካነበቡት ተደራሲዎች ጎራ ልትመድቡኝ ትችላላችሁ። ተሰፋዬ በነዚህ ላይነገባብ ባበቃቸው ሥራዎቹ አማካኝነት ያጣርኛን የሥነ ጽሁፍ ደረጃ በዚህ ዘመን ከፍ ካደረጉ ደራስያን ጎራ የሚያስመድቡት አሻራዎች ጥሏል። በራሱ መንገድ ያገለበታቸውን ውብ ያጻጻፍ ስልቱን ልንዋብበት ግድ ይለናል። በትረካ ጥበቡ ውስጥ እራሱን እንዳንድ ገራገር ገጸ ባህሪ ዱሎ፣ በራስ ላይ ምጸታዊ ትችትን (satire) ማካሄድን ይሁነኝ ብሎ ተላምዶ እያላመደን መምጣቱን ልብ እንለዋለን።

ተሰፋዬ በነዚህ በኢልሶልድ ሥራዎቹ እራሱን እያሳታፈ (ባንደኛ መደብ ትረካ አንጻር) እንደሚያጣልለን ሁሉ፣ በእውቀቱ ሥዩም የተባለ አንድ ወጣት ደራሲም እንዲህ ከወደ ሽገር ባጫጭር ልቦለዶቹና በትርክቶቹ (በሦስተኛ መደብ ትረካ/ ሁሉን አወቅ አንጻር) ይህን የራስ ምጸታዊ ትችት አጻጻፍ ስልትንም እያዳበረ መምጣቱን ያስተዋልንም እንኖራለን። ይህ ያጻጻፍ እስታይል ባገራችን እምብዛም ያልተለመደ ከመሆኑም በላይ ብዙውን ጉዳዩን ተሸፋፍኖ ለሆነው ህብረተሰባችን እንደሰድብም እንደነውርም የሚታይ ነው። ተሰፋዬ ደፍሮና ውጦት ያንን ማህበራዊ ደምባችንን (social norms) እየተረማመደ ግልጸትን፣ ቤተኝነትን፣ አብርካትን ወዘተ... ያሳየናል። ታዲያ የፕሮፌሰር ጌታቸውም “አንዳፍታ ላውጋችሁ” ትንሽ የማይባል የግል የራስን ገመና የመግለጽ ተመሳሳይ ደገኛ አሻራ መጣሉን ሳናስምርበት አናልፍም።

ሌላው በተሰፋዬ የመጨረሻዎቹ ሁለቱ መጻሕፍቶቹ ውስጥ የምናየው አዳዲስ የጭብጥ አመራረጥና ያንን ይዞ ወደሚፈልጉት የኢልሶልድ ፋይዳ መድረስን ነው። ይህን የደራሲው ማስታወሻ የተባለን ለናሙናነት ብንወስድ፣ በርካታ ችፍቻፊ ታሪኮችን በሃያ አምስት ክፍሎች ከፋፍሎ አቅርቦት እናገኛለን። አንዱ ክፍል ከሌላው ክፍል ታሪክ ጋር ቀጥተኛ የደምና የሥጋ ትሥሥር ላይኖረው ይችላል። ነገር ግን ዝምድና አለው... ያውም የቅርብና የሩቅ እያልን ልንበልተው የምንችለው። ታዲያ የማያያዣ ሐረጉና የደም ሥሩ “የደራሲው ማስታወሻ” የተባለው ቢጋር ነው!... ይህ ቢጋር አሪፍ በሆነ መልክ እነዚያን ችፍቻፊ ታሪኮች ካራምባም ይሁን ከቆቦ እያመጣ ከገጸ ወደገጸ በፍጥነት እንድንጓዝ ያተጋናል። ደራሲው በመግቢያው ላይ እንዳለውም ሁሉ፣ የቀዳሚ ሥራው “የጋዜጠኛው ማስታወሻ” 2ኛ መጻሕፍ ተብሎም ሊጠቀስ ይችላል። ሁለቱም ያንድ ጸሃፊ “የሕይወት ማስታወሻ - Memoir” መሆናቸው ነው ቁምነገሩ።

ተሰፋዬ ፖለቲካዊ ጭብጥ ያላቸውን ጉዳዮች ለሥነ ጽሁፍ ፍጆታ በማዋልም የበኩሉን ሚና የሚጫወት ደራሲ ነው። ዶ/ር ብርሃኑ ነጋ በጻፉት የዚህ መጻሕፍት መቅደም ላይ ያስቀመጡትም አስተያየት ለጥቅስ የሚበቃ ነው። “...የፖለቲካን ጉዳይ ለሥነ ጽሁፍ ውበት እንዲገዛ ማድረግ የቻለም አርቲስት ነው...” ሲሉ የመስከሩትን ብዙዎቻችን እንጋራቸዋለን። በዚህ ዓይነት የጭብጥ ምርጫው እነበዓሉ ግርማን እንደቀጸለም ልብ ይሏል። በዓሉ በረዥም ልቦለድ፣ ተሰፋዬ ደሞ በታሪካዊ ልቦለድና በኢልሶልድ ሥራዎቻቸው የፖለቲካ ጭብጥ ምርጫቸው ባንድ ጎራ ያስልፋቸዋል። “የቀይ ኮከብ ጥሪ”ና “አሮማይ” ለበአሉ የፖለቲካ ጭብጥ ምርጫው ተጠቃሽ ናቸው። “የቡርቃ ዝምታ፣ የጋዜጠኛውና የደራሲው ማስታወሻዎች” ወዘተ... ለተሰፋዬ ይጠቀሱለታል።

በነገራችን ላይ የዶ/ር ብርሃኑ መቅደም ከፖለቲካ ሰዎች አምባ የፈለቀ ሳይሆን፣ ከዋሽራዎቹ አምደኞች አምባ የተሰነዘረ ሥነ ጽሁፍ ትሩፋት ሁኖ አግኝቼዋለሁ። ይህንን ዳገስ ያለ መጻሕፍት በሚጣፍጥ ያቃቁር ቋንቋ በጥቂት ገጾች ቋጭተው አቅርበውታል። ለነገሩ ያንን ድንቅ የቃሊቲ ማስታወሻቸውን ያነበበ ሁሉ መች ለማርኛ ቋንቋ የገበረ ብእራቸውና ያጻጻፍ ክህሎታቸውን ስልጠት ያጣዋል? እንዴት አድርገው በዚያ የእስር ቤት የሰነ ልቡናና የሁለንተናዊ መጨናነቅ ሁኔታ ውስጥ ሆነው፣ ያንን የሰከነ መልካም ሥራ እንደሠሩ አስካሁን የብርታታቸው ምስጢር ሊገባኝ አልቻለም። አድናቆቱ ሁሌም ህያው ነው።

ሰው መከራውን፣ አንግልቱን፣ አሰራርን፣ ወከባውን፣ ምናልባትም የሞት ቅጣቱን ፍጻሜ አለት ከሕሊናው ውስጥ ላንዴ ገለል አድርጎ፣ እንዲያ ያለ ጥብቅ የፖለቲካ ጭብጥ ያለው መጽሃፍ የመጻፉ ብርታት ሁሌም ያሰደንቀኛል። እንዲህ እንደሰጠው ያለው ሽሽግ ብእርተኛ ሲመቸው ሲመቸው ብቅ አያለ የብእር እንገታቸውን ቢያቃምሰን መልካም ነው። ይህን መሰሉን የበሰለ ብእርተኛ ወግ ካየሁባቸው የሌላ ሌላ ሙያ ቤተኞች መካከል ጠበቃ ደረጃ ደምሴ ቡልቶ ታይኔ ሳይገቡ አልቀሩም። “አባቱ ያቺን ሰዓት” በተሰኘው ሥራቸው ተጠቅሻለሁና፣ አንድ ቀን ሳልመለስባቸው የምቀር አይመስለኝም። እስቲ ሁሉም በያሉበት ይበርቱ!

ወደ ተስፋዬ ሥራ ልመለስ። ተስፋዬ በነዚህ በተለያዩ የታሪክ አንጻሮች የታደሙ ሥራውን የራሱን የፖለቲካ አተያይ፣ የሕይወት ፍልስፍና፣ ደስታና ሃዘን ወዘተ... አካቶባቸዋል። አንባቢ ሊቀበላቸው ያለያም ላለመቀበል አሁንም የተደራሲነት ነጣነቱ እንደተጠበቀ የሚቆይ ነው። ይልቅስ በዚህ ሥራው ላይ እነዚህን ሃያ አምስት ክፍል ትርክቶቹን ያስጌጠባቸው አዳዲስ ዘይቤዎቹ ሳይታወሱ መታለፍ የለባቸውም። እነሱን ለሥነ ጽሁፋዊ ፋይዳቸው ሲባል መፈትሽም ማገልገሉም የተስፋዬን ብእር ትባት እስከምን ምን ደረጃ ድረስ እየሄደ እንዳለ ለማስተዋል ይመቻል።

ተስፋዬ በዚህ አዲስ ሥራው ላይ አዳዲስ ዘይቤዎችንና ያገለለጽ ጥበባትን እንደምሽት ከዋክብት በየምድራፋ ላይ ፈነጣጥቆልናል። ሥራውን ይበልጥ ተነባቢና ማራኪ አድርጎበታል። አንድ ደገኛ ደራሲ ሁሌም ባዳዲስ ሥራዎቹ ላይ ማሳየት ያለበትን አዲስ ያጻጻፍ ጥበብንና ብልሃትን ተስፋዬ ነቁ ያለበት ይመስላል። ስለዚህም የተስፋዬ መጽሃፍት አንባቢያን ቁጥር መበርከቱ፣ ከሚያነሳቸው አንጻር ጭብጦች ባሻገር፣ ያጻጻፍ ችሎታው ሃያልነትና ማራኪነት እንደሁ መካድ አራስን ማቃቁል ነው።

“መገማሽር” የተሰኘው ዓይነት ከቶም ያልተለመደ ድንቅ አገላለጽ ተስፋዬ ለሚመርጣቸው ቃላት ጭምር ቀናኢ መሆኑን ማስተዋል ይቻላል። ዱር ለዱር፣ አምባ ላምባ ሂዶ ተስማሚ ዘይቤን፣ ቃላትን፣ ብሂልን... እያደነ ለሥነ ጽሁፋዊ ሥራው ፋይዳ እንደምን እንደሚጠቀምበት በግልጽ ይስተዋላል። ይህን ከላይ የተጠቀሰውን ቃል (የዚህ መጣጥፍ ጸሃፊ እስከሚያውቀው ድረስ) ካገራችን አንጋፋ ደራሲያን መካከል አንድ ሰው ብቻ ነበር ባንዲት ግጥሙ ላይ የተጠቀመበት። ተስፋዬም የወያኔ ምርኮኛ በነበረበትና በረሃ ሳለ ካንድ ያዲስ ዘመን ቁራጭ ጋዜጣ ላይ “እንደ ታይዶንግ ወንዝ እንገማሽር” የምትለዋን የግጥሟን ሃረግ መተዋወቁን አንድ ወቅት ላይ ለወዳጆቹ ሲያወራ መደመጡን ይህ ጸሃፊ ያስታውሳል። እናም የዚህ ዓይነቱ ቅቡል ተደራሲነቱ ለብእር እድገት ከፍተኛ አስተዋጽኦ እንዳደረገለት ማስተዋል ይቻላል።

ተስፋዬ አንዳንድ ገለጻው የሥነ ግጥምን ያህል ምስል ፈጥሮ ሁነቶችን ጠልቀን እንድናስተውል ያደርገናል። “...አገዳ ማኘክ የማይችሉ መስታወት የመሰሉ ገጽሀ ጥርሶች አሉት (ገጽ 136)... ...ስትራመድ ተገልብጣ በጅ የምትሄድ ነው የምትመስል (ገጽ 179)... ኢትዮጵያዊቷ አንጂላ ደቪስ ለዋለልልኝ የተተኮሰውን ጥይት በደረቷ ተቀበለችው...” (ገጽ 263)... እነ ክንፈ ሶህዴድ የተባለውን ድፎ ዳቦ እየጋገሩ ነበረ (ገጽ 327)... “ እያለ ባዲዲስ ዘይቤዎችና ያገለለጽ ለዛዎች ከገጽ ወደ ገጽ ያገማሽረናል።

እንዲህ ወደ “ወርቃማ ዓመታት” ብሎ ወደ ሰየመው ምዕራፍ ጓዳ ውስጥ ስንርመስመስ ደግሞ አንድ ከተስፋዬ ገጠመኝ የምንማረው ነገር አለ። ደራሲ የመሆንም ሆነ ሆኖ የመገኘት ሕልምን ከማውጠንጠን ሰመመን ያወጣውን አጋጣሚ እናነባለን። ያቺ የመንትዮች አህት ያቶ እውነቱ (የሰብእና ምስላቸው ምንጊዜም እንዳይረሳኝ ውስጤ ተሰሎብኛል) ልጅ ምን ያህል እንዳስጠበቀው፣ እንዳስገዘጠችው፣ እንዳስደገበችው፣ እንዳስደገደገችው፣ እንዳስካነችው ብላም ወደ ብእርተኝነት ጎራ አጉራ እንዳስጠናችው እናስተውላለን። የፍቅር ይሁንታ ለማግኘት አሲኑ እየሳለ መልሶ ለሲዋው እያሳዩ ልቧን ሊያሸፍተው ሌት ተቀን መትጋቱን ልብ እንላለን።

ብርቱ ተጣሪ ማለት ይህ ነው፤ በፈተና ውስጥ የሚያልፍና በብእር ጨፍ ላይ ቁሞ ዓለምን የሚማትር....

“መጻፍ እንዴት ደስ ይላል? ለመሆኑ የመጻፍን ያህል የሚያረካ ነገር ይኖር ይሆን?”

“ወፍራም መጽሃፍ!”

“ቶልስቶይ እንደሚጻፈው፤ አንደ በዐሉ ግርማ! እንደ ጸጋይ ገብረ መድሀን ቅኔዎችን መቋጠር፤ ድምቢጥ ወፍ የመሳሰሉ ውብ ቃላት (አቤት ያንተ ያለህ...ከየት ነው የምትፈለፍላቸው ተስፋ?) እንደ ቀጫጭን ጅረቶች፣ ጋዣውን እያስተኙ እንደሚጓዙ...

“እንዲያ እያልኩ አልም ነበር።” ፲ጸ 106/107 (በቅንፍ ያለው ከራሴ)

ይህን ከላይ የጠቀስኩትን እንደወስከምባይ ወስዳችሁልኝ፤ “ትኩረት መሳብ ከቻልኩ በሚል በየቀኑ አንድ አጭር ልቦለድ (?) በመጻፍ ልጅቱን ለመማረክ ስቃይና ፍዳ መቀበል ጀመርኩ። “ (ገጽ 101) የሚለውን የቀዳሚ ገጹን ኑዛዜ ደሞ እንደመሰሉ ውስዳልኝ። የተስፋይና የሥነ ጽሁፍ አድባር መገጣጠም እንዲህ እንደወስከምባዬና እንደመሰሉ ልክኛ አገጣጠም በዚያች የደብረዘይት ቆንጆ አዚም አማካኝነት እንዴት እንደገመራ እናስተውላለን። ድንቅ ገጠመኙን ውብ በሆነ ትረካ እራሱን አንስቶ እየጣለ እስከ ላንዳፍታ አብደት ድረስ እንዴት እንደተጓዘ ያወጋናል። የነብር ጭራን እንደያዘ ሁሉ በርትቶ ገፍቶም ያ የትናንቱ እራሱን ጅላጅል እያለ የሚተርብ የሆራ ልጅ ዛሬ የሁላችንም መታደሚያ ባለጉዳይ ሆኖናል። ወይም አኛ ባለጉዳይ ሆነን የሱን ደጃፍ እያንኳኳን ነው እንበል።

ይህ እንደሰሙ ሁሉ ተስፋ የሚጣልበት ደራሲ እውነታን ሰንቁ አድርጎ፤ ጥላቻንና መለያየትን በሕዝቦች መሃል የሚያጓስሩ ያለያም የሚያሟጅሩ ጭብጦችን እየገደፈ ከተጓዘ፤ ተስፋይ ዓይነተኛ ደራሲ ሁኖ የማይዘልቅበት ምክንያት የለም። በልጅነትና፣ ባልበሰለ የሕይወት ገጠመኝ ዙሪያ የምናነሳቸውና የምንጸፍባቸው ጭብጦች ምን ያህል በተደራሲያን ዘንድ እንደሚያንገጫጫን ከተስፋይ የተሻለ የተማረ ያለ አይመስለኝም። ሕይወትን ከነምናምንቱዋ (ይቅርታችሁ ይቸረኝና ከነንፍጥዋ ጭምር ማለትን እደፍራለሁ) አውቆ መጻፍና በድፍረት ብእርን ማንሳት እጅግ የተለያዩ ግባቶች ናቸው። እናም ተስፋይ ደገኛውን ትምህርት ሁሉ ወስዶ በወዲያ ወዲያኛው ሥራዎቹ ሁሉ የሚያረካንና ያማርኛ ሥነ ጽሁፋችንን ደረጃ የሚታደግ የበኩሉን ድርሻ እንደሚያበረክት ጥርጥር የለኝም። “እንዴት?” ቢሉ... ተስፋይ የተገማሻሪ ብእር ጌታ ነውና ነው... መልሱ።